

Írta: Herczog Mária

A törvény éve

A gyermekek védelméről szóló törvény megszületése és életbelépése akkor is meghatározó eseménye az 1997-es évnek, ha sokféle vélemény és ellenérzés fogalmazódott meg vele kapcsolatban. Azzal mindenki egyetértett, hogy a jogszabályra rendkívül nagy szükség volt, és a kritikusok is elfogadják azt, hogy a további késlekedés nagyrészt olyan változásokat indukált volna, amelyek nem a gyermekek és a családok védelmét szolgálták. A törvény kompromisszumok és kényszerűen elfogadott korlátok eredményeképpen nem képes teljes mértékben eleget tenni a várakozásoknak, de kiváló lehetőséget teremt arra, hogy a halaszthatatlanná vált változások elinduljanak, és fokozatosan kiépüljön egy sokkal gyermek- és családközpontúbb modell. A törvény életbelépése a kívánatosnál sokkal nagyobb csöndben zajlott, és azóta is kevés szó esik róla, hacsak a rendszeres gyermeknevelési támogatást nem említjük. Ez azért is nagy baj, mert a laikus közvélemény nagyon kevésbé tájékozott, nem ismert, hogy a gyermekvédelemben élő gyermekek miért és hogyan kerülnek be, illetve ki a rendszerből, hogyan finanszírozzák az intézményeket, ellátásokat, milyen szakmai és pénzügyi viták folynak a szakemberek, önkormányzatok, ágazatok között. Nem ismerik a jogaikat és lehetőségeiket a polgárok és az érintettek sem, de sajnos a média figyelmét még botrányos ügyek kapcsán is nehéz felkelteni ezirányú információadásra.

Érdekes jelenség tanúi lehetünk. A helyi és megyei önkormányzatok egy része úgy viselkedik, mintha nem lett volna korábban is feladata a területen élő családok és gyermekek támogatása, a veszélyeztetettség megelőzése és kezelése. Nem vitatható, hogy kevés a rendelkezésre álló pénz, szakember és intézmény, de sajnálatosan jól ismert hazai szokás szerint sokkal kevesebb helyen töprengenek azon, hogyan lehetne minél jobban megoldani a problémákat, jó színvonalú szolgáltatásokat nyújtani, bevonni az érintetteket és a potenciális segítőköt, együttműködni települések között, helyi és megyei szinten, inkább annak bizonyítása veszi el az időt, hogy mit miért nem lehet végrehajtania A tiltakozás e formája nem alkalmas arra, hogy a valódi kérdések kerüljenek elő, pedig volna miért harcolniuk a polgároknak, önkormányzatoknak, intézményeknek. Ehhez persze érdemi elemzés, vitaanyagok és javaslat kell.

Nagy vihart kavart az a rendkívül jelentős kitétel, miszerint anyagi okokból nem lehet a gyermekek a családjából kiemelni. Még a szakirányú képzésben résztvevő másoddiplomás hallgatók is tamáskodtak, mi lesz, ha lakhatást kell biztosítani egy családnak hajléktalanság esetén, nem pedig a korábban megszokott módon beutalni a gyermeket. Ez ugyanis mind az önkormányzat, mind a lakosság körében nemtetszést válthat ki és el is szabotálják. A székesfehérvári Rádió utcai házból kiköltöztetettek esetében sem merült fel eddig -sajnos – szempontként, hogy a családoknak adott 1, 5 millió forint lényegesen kevesebb, mint az az összeg, amennyibe a gondozásba vett gyermekek állami gondoskodása kerülne. Ez persze nem elsősorban anyagi kérdés, de a törvény szellemiségének megfelelően a lakáshoz, lakhatáshoz juttatás – és persze szakmai segítség biztosítása -lényegesen jobb minőségű megoldás, mint az állami gondoskodásba vétel anélkül, hogy ettől bármit is várhatnánk önmagában. Azt ugyanis nehéz lenne a törvény által előírt elhelyezési és egyéni gondozási tervbe beilleszteni, hogy hajléktalanság miatt kell kiemelni a gyermeket. A hajléktalanná

váló roma családok – még ha önkényes beköltözőként válnak is hajléktalanná utóbb – feltehetően nem képesek maguktól lakhatáshoz, munkához jutni. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy embercsoportok szeretik és akarják kialakult állapotukat. Ha pedig nem így van, akkor meg kell vizsgálni, mi vezet oda, hogy az adott család ebbe a helyzetbe kerülve elveszítheti gyermekeit. Milyen előnyökkel jár a gyerekek és a közösség számára a gyermek kiemelése. Az adatok szerint az állami gondoskodásban élő gyermekek iskolai és továbbtanulási valamint későbbi életesélyei sokkal rosszabbak, mint a nem állami gondoskodásban élőké, későbbi beilleszkedésük, pedig nagyon szerény esélyű. Ha igaz lenne az a tétel, hogy „ezeken” úgysem lehet segíteni, és a bekerülő „gyerekanyag” nem alkalmas fényes eredmények elérésére, akkor végképp értelmetlen, miért a méregdrága intézmények ellátásába utalják őket, ahelyett, hogy hagynák a családban, és ott segítenék. Arra sajnos soha nem kapunk választ, hogyan fajul odáig a dolog ilyen nagy számban, hogy semmi jele nincs évekig annak, hogy családok ezrei krízishelyzetben vannak. A beutaláshoz eddig is kötelezően előírt előzetes gondoskodás és családi anamnézis részletes leírását a legkritikább esetben csatolták az önkormányzatok, és nem látszott érdemi jele a folyamatos családgondozásnak a gyermek hazakerülése vagy sorsának végleges, más formájú rendezése érdekében. Ebben az esetben tehát a törvény életbelépésével tapasztalható felháborodás semmiképpen nem indokolható. Abban az ügyben nem hallani tiltakozást és interpellációt, hogy kevés a családgondozó, pszichológus, gyermekvédelmi szakember, hogy elvégezhetetlen mennyiségű akta tartozik egy-egy ügyintézőre és így sok milliós kár éri az önkormányzatokat, és mindenekelőtt sérül a gyermek, családok, közösségek érdeke, pedig ezek a tiltakozások sokkal jobb eséllyel vezethetnének el a valódi szakmai, szakmapolitikai vitákhoz, a helyi és megyei, országos érdekek ütköztetéséhez és a tényleges értékeléshez, mérlegeléshez.

A törvény életbelépésével sokkal inkább számonkérő és értékelhető lesz a helyi ellátás. A hiányok is jól dokumentálhatók: kevés a szakember, nincsenek segítő ellátások, intézmények elég számban, hiányoznak az igényhez rugalmasan alkalmazkodó szolgáltatások. Ezek megteremtéséhez a törvény részben időt ad, részben lehetőség van a pályázati pénzek elnyerésére és a helyi, megyei szerkezetalakításon keresztül erőforrások átcsoportosítására, a korábban elmulasztott hálózat kiépítésére.

A családok megelőző segítségének és gondozásának csak akkor van esélye, ha szakmai érvek mentén vitatkozunk, és legalább ennyire fontos, hogy ki-ki vessen számot a saját indulataival, érzéseivel. A képviselő testületek, tisztségviselők és a helyi polgárok akkor fogják elfogadni a gyermekek védelméről szóló törvényben megjelenő szemléletet, ha a szakemberek magukénak érzik azt, és nem csak arra lehet hivatkozni, hogy ez az érintett gyermekek érdeke, hanem ha nyilvánvalóvá válik, hogy ez az egész közösség érdeke is.

Rendkívüli vihart kavart a rendszeres gyermekvédelmi támogatás, pedig nem történt más, mint a korábban adható rendszeres gyermekvédelmi segély normatívá tétele. Ezzel elkerülhetővé vált, hogy települések, ahol a gyermekek 30%-át veszélyeztetettnek tekintették, anyagi okokból csak néhány családnak adjanak ilyen segítséget, illetve, hogy sok település visszautaljon segélykeretet saját rész hiányában. Természetesen elemezni kell, hogy miért van ennyi jogosult gyermek, és miért nem tudja, akarja az önkormányzatoknak egy része a támogatásból rá eső összeget kifizetni. E kérdések vizsgálatot igényelnek, mert strukturális problémákat jeleznek. Látható eredménye máris a törvénynek, hogy ez a probléma nyílttá válhatott, a törvény kötelező erejénél fogva nem lehet úgy tenni, mintha nem létezne a gyerek, családok és önkormányzatok szegénysége, ellehetetlenülése, és úgy sem lehet tenni, mintha mindenhol lett volna erre alkalmazható helyi szociálpolitika, család- és gyermekvédelmi koncepció. A rendszeres pénzbeni támogatás kifizetése ugyanis nem

csak anyagi okokból kavart vihart. Sokhelyütt nem szívesen adnak a szerintük „érdemtelen” szülők kezébe pénzt, ehelyett a korábban ingyenesen illetve részben térítésmentesen adott napközbeni étkezést kívánják ily módon fedezni. Ez egy lehetséges stratégia, de érdemes megvizsgálni másféléket is. Olyant is, amelyben ezt megbeszéljük az érintett családokkal, olyant is, ahol nem csak a devianciát tételezi fel a szegényekről az önkormányzat, hanem megkísérel szolgáltatásokat nyújtani, családgondozással, krízisotthonokkal, iskolai gyermekvédelemmel, házi segítségnyújtással. Ehhez azonban a törvényen kívül arra is szükség van, hogy ne haragudjunk azokra, akik kevésbé szerencsések, ügyesek, más értékrenddel élnek, segítségre szorulnak, vagy éppen a segítséget nem tudják, nem akarják elfogadni, és ne érezzék azt, hogy meg kell büntetni azokat, akik másképpen élnek és gondolkodnak, vagy nem ismerik, akarják elfogadni a mi értékeinket. Ez nem könnyű feladat, nem is valószínűleg hamar. De ezt nem lehet számon kérni a törvényen, hiszen erre nem hozható törvény, csak olyan jogszabályok sora, amelyek segítik a gondolkodásmód megváltoztatását, és megkísérljük a védtelenek védelmét és erősítését.

Ehhez az együttgondolkodáshoz és közös munkához, fokozottabb egymásra figyeléshez kiváló lehetőség az év végi ünnepek sora, majd az újév, amihez lapunk készítői nevében is kívánok sok erőt, bölcsességet, szeretetet.